

Työmarkkinoiden murros haastaa suomalaisen koulutusjärjestelmän

– *Työmarkkinoiden murros ja työelämän osaamistarpeiden muutos haastavat suomalaisen koulutusjärjestelmän. Ammatillisen koulutuksen on pystyttävä vastaamaan muutoksiin aiempaa joustavammin ja ketterämmin. Vain siten pysymme kansainvälisesti kilpailukykyisenä ja osaavana kansana, sanoo opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen.*

Ministerin mielestä tavoitteen saavuttamiseksi on välttämätöntä toteuttaa ammatillisen koulutuksen uudistus ja kaataa hallinnolliset raja-aidat. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi onkin yksi hallitusohjelman kärkihankkeista.

Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän uudistaminen joustavammaksi mahdollistaa uudenlaiset pedagogiset ratkaisut, joissa opiskelijoiden aiemmin hankittu osaaminen hyödynnetään paremmin.

– Reformi ei ole vain hallinnollinen uudistus. Sen tarkoituksena on tukea koulutuksen järjestäjiä osaamisperusteisen ja asiakaslähtöisen ammatillisen koulutuksen toteuttamisessa ja digitaalisuuden hyödyntämisessä, Grahn-Laasonen täsmentää.

Nuorten ja aikuisten koulutuksen raja-aitoja poistetaan yhdistämällä nykyiset lait ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta uudeksi laiksi.

– Tavoitteena ei ole sulauttaa aikuis-koulutusta nuorten koulutukseen tai päinvastoin. Nyt pyritään luomaan ai-

van uusi ammatillisen koulutuksen järjestelmä.

Hallitusohjelman mukaisesti ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmästä tehdään yhtenäinen kokonaisuus yhdistämällä nykyiset ammatillisen peruskoulutuksen, ammatillisen lisäkoulutuksen ja oppisopimuskoulutuksen rahoitusjärjestelmät.

– Pidän tärkeänä rahoituksen kannustavuutta. Sen tulisi palkita valmistumisesta, ei opiskelijamäärästä. Rahoituksen on kannustettava tehokkuuteen, laatuun ja vaikuttavuuteen, esimerkiksi opiskeluaikojen tiivistämiseen.

Ammatillisen koulutuksen säätely- ja ohjausjärjestelmää on tarkoitus uudistaa niin, että koulutusta säädellään jatkossa yhdellä järjestämisluvalla. Se ei tarkoita lupien pakkohakua. Ohjausjärjestelmää viilataan muun muassa tuloksellisuutta painottavaksi.

Reformi tähtää myös työvoimapolitiittisen koulutuksen kokoamiseen opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Tavoitteena on parantaa työttömien koulutuksen ja omaehtoisen koulutuksen työelämävastavuutta. Työvoimapolitiittiseen koulutukseen ei ole strategisessa hallitusohjelmassa kohdistettu leikkauksia.

Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasosen mukaan työpaikoilla tapahtuvaa oppimista tullaan lisäämään, mutta oppilaitosmuotoinen koulutus säilytetään vahvana osana ammatillista koulutusta.

Reformi johtaa irtisanomisiin

Ammatillisen koulutuksen reformilla tavoitellaan 190 miljoonan euron säästöjä vuodesta 2017 lukien. Koulutukseen kohdistuu elokuun puolivälissä saatujen tietojen mukaan myös suoria määrärahalleikkauksia. Investointien takuukorotuksen poistuessa yksikköhinnan pieneneminen vähentää ammatillisen peruskoulutuksen järjestäjien saamaa rahoitusta vuodesta 2016 lukien noin 59 miljoonaa euroa vuoden 2015 tasoon verrattuna.

Yksikköhinnan pieneneminen vähentää myös ammatillisen lisäkoulutuksen ja oppisopimuskoulutuksen järjestämiseen kohdennettavaa rahoitusta, yhteensä noin 8 miljoonaa euroa.

Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry:n toimitusjohtaja **Petri Lempinen** uskoo yksikköhinnan supistumisen kääntyvän henkilökunnan irtisanomisiksi, ellei sitten ole mahdollista kattaa leikkausta edellisvuosien ylijäämällä.

– On vaikea kuvitella koulutuksen järjestäjän kykenevän muutaman kuukauden aikana tekemään sellaisia organisatorisia ratkaisuja, että jokin toimipiste kunnassa vaikka lakkautettaisiin ja keskitettäisiin koulutusta muualle.

Lempinen ei yritä väittää, että ammatillisessa koulutuksessa olisi tehty kaikki voitava julkisten varojen käytön tehostamiseksi. Mutta paljon kehitystä on viimeisen 15 vuoden aikana tapahtunut. Järjestäjäverkko on supistunut yli kolmanneksella. Peruskoulutuksen järjestäjiä oli vuoden 1999 alussa vielä 216, kun niitä on nyt 131.

– Takana on useita fuusioita tai uusien organisaatioiden rakentamisia. Työssäoppiminen ja ammattiosaamisen näytöt ovat vieneet koulutusta ja oppimistulosten arviointia työpaikoille, Lempinen muistuttaa.

Nämä nykyiset säästöt ovat jatkoa aiemmille supistuspäätöksille. Ammatilliseen koulutukseen kohdistuu vuosina 2014–2018 yli 440 miljoonan euron leikkaukset, mitkä tarkoittavat Lempisen mukaan 22 prosentin vähennystä rahoitukseen.

– Koulutusta voidaan toki viedä enemmän työpaikoille, mutta täytyy muistaa, että nuoret kaipaavat myös yhteisöä ja heidät on opetettava toimimaan muiden kanssa, Petri Lempinen muistuttaa.

Poliittiset päätökset reformista olisi tehtävä mahdollisimman nopeasti, jotta koulutuksen järjestäjät ehtisivät sopeuttaa toimintaansa. AMKE on esittänyt, että suurin yksittäinen leikkaus, 190 miljoonaa euroa vuodelle 2017, jaksotettaisiin pidemmälle ajalle hallitsemattomien henkilöstö- ja toimitilavähennysten estämiseksi.

– Pelkäänpä, että tämäkin leikkaus johdattaa irtisanomiskierteeseen. Pahimmillaan se voi merkitä 1 500 työpaikkaa, Lempinen laskeskelee.

Määräraha-leikkausten lisäksi vuoden 2016 indeksikorotus (0,8 %) jäädytetään. Indeksikorotuksen jäädytyksen vaikutus ammatillisen peruskoulutuksen järjestäjien rahoitukseen on noin 9 miljoonaa euroa, josta valtionosuus on noin 3,8 miljoonaa euroa. Jäädytys vaikuttaa myös ammatillisen lisäkoulutuksen ja oppisopimuskoulutuksen järjestämiseen kohdennettavan rahoitukseen, yhteensä noin 1,7 miljoonaa euroa.

Rahoituksen sitominen talousarvioon huolettaa

Helsingin opetustoimen johtaja **Liisa Pohjolainen** toteaa olevansa tyytyväinen rahoitusjärjestelmän yksinkertaistamiseen. Helsingin kaupunki on iso ja monialainen koulutuksen järjestäjä, jolla on yhteensä lähes 20 000 opiskelijaa, kun mukaan luetaan aikuis- ja oppisopimuskoulutus.

– Tietysti nuorten ja aikuisten koulutuksen välillä on eroja. Huolestuttavinta on kuitenkin rahoituksen määrä. Jos rahoitus on sidottu valtion talousarvioon, niin sehän voi vaihdella vuosittain.

– Budjettiin sitomisen myötä rahoitus joutuu koulutuksen järjestämisen näkökulmasta epävarmalle pohjalle. Poliittiset heilahtelut voivat vaarantaa pitkjänteisen suunnittelun.

Pohjolaisen mielestä on aivan oikein siirtää taloudellisia kannustimia tulosten suuntaan. Mutta sitten olisi pohdittava tarkemmin sitä, mitä tuloksellisuudella loppujen lopuksi tarkoitetaan. Tutkintojen määrä on sitä, mutta onko tutkinnon osa tulosta? Kuinka paljon työllistyminen vaikuttaa?

– Miten otetaan huomioon erilaiset

opiskelijat? On erittäin motivoituneita ja lahjakkaita, jotka valmistuvat nopeasti. Mutta on myös heitä, joiden kouluttaminen vie paljon enemmän aikaa.

– Palkitaanko ajasta? Arvostetaanko sitä tulosta, että peruskoulusta vitosen keskiarvolla päässyt saatetaan ammattiin?

Pohjolainen toivoo, että massiivisten koulutusleikkausten pehmentämiseksi voitaisiin tarttua luvattuun sääntelyn purkamiseen kunnolla. Koulutuksen järjestäjien tulisi saada vapaammat kädet järjestää koulutusta pienemmillä resursseilla.

– Kun Suomessa on alueellisesti erilaisia paikkakuntia, olisi järkevää mitoitaa koulutusta kunkin alueen tarpeisiin. Helsingissä on ministeriön myöntämällä järjestämisluvalla rajoitettu ammatillisen koulutuksen aloituspaikkoja, minkä takia niitä ei ole ollut kysyntään nähden riittävästi moneen vuoteen.

Pääkaupunkiseudulla on myös muuhun maahan nähden suuremman mitaluokan haasteita. Maahanmuuttajataustaisten määrä kasvaa. Ammatillisessa koulutuksessa heitä on jo 15 prosenttia kaikista koulutettavista. Helsinkiin tulee erityisen paljon nuoria ja nuoria aikuisia maahanmuuttajia perusopetuksen loppuvaiheissa.

– Tai sitten he ovat yli 17-vuotiaita, jolloin suomalainen koulutusjärjestelmä ei tunnista heitä, Pohjolainen selittää.

Kaikkia maahanmuuttajia ei voi ahtaa yhteiseen suomalaiseen koulutusputkeen. Helsingissä onkin jouduttu rakentamaan ammatilliselle puolelle ihan omanlaistaan avointa koulutusta, joka ei jätä näitä väliinpuotoajia tyhjän päälle.

Ammattiopetuksessa tarvitaan digiloikka

Hallituskauden tavoitteena on digiloikan ottaminen perusopetuksen kehittämisessä. Se tarkoittaa oppimisympäristöjen modernisointia ja digitalisaation hyödyntämistä kaikessa opetuksessa.

– Se tarkoittaa panostuksia opettajan koulutuksen kehittämiseen ja opettajien osaamisen vahvistamiseen sekä oppimisympäristöjen ja oppimateriaalien digitalisointia, Sanni Grahn-Laasonen tarkentaa.

– Korkeasti koulutettujen opettajiemme osaamisen vahvistaminen tieto- ja viestintäteknologian käyttämisessä on tärkein tavoite, jotta saamme aikaan pysyvän muutoksen.

– Oppisopimuskoulutuksen laajentamiseen olisi saatava työpaikat mukaan. Sääntelyn ja byrokratian vähentämiseksi tulisi sopimisprosessiin luoda sähköinen järjestelmä, Liisa Pohjolainen sanoo.

Lukioissa ylioppilaskirjoitukset sähköistetään asteittain seuraavina vuosina. Opetuksen digitalisaation tuomat mahdollisuudet pitää levittää myös toisen asteen koulutukseen.

Digitaalisten oppimisympäristöjen käyttäminen avaa uusia mahdollisuuksia koulutuksen kehittämiseksi ammatillisessa koulutuksessa, esimerkiksi merenkulkualan tai metsäalan opetuksessa simulaattoreiden hyödyntämisellä.

– Digimurroksen pitää näkyä lukion tavoin myös ammatillisessa koulutuksessa luokkahuoneissa digitaalisten materiaalien ja oppimisympäristöjen hyödyntämisenä, Grahn-Laasonen sanoo.

Digitalisaatio on osa arkipäivää

Liisa Pohjolaisen mielestä leikkausten järkevää kohdistamista pohdittaessa ja rakenteellisia uudistuksia suunniteltaessa pitäisi ottaa digitalisaatio muutoksen ajuriksi. Hän muistuttaa, että työelämässä digitalisaatio on edennyt jo monella alalla ja monin eri tavoin.

– Automatisoitumisen myötä monet työtehtävät ja ammatit katoavat uusien tieltä. Ammatillisen koulutuksen olisi

kyettävä vastaamaan näihin haasteisiin ja lähdettävä muutokseen ajautumisen sijasta valmistelemaan tätä muutosta.

– Opetusta tulisi järjestää digitalisaatiota hyödyntäen. Ei esimerkiksi työssäoppimisen ohjaaminen vaadi opettajan läsnäoloa työpaikalla niin paljoa, kun hänellä on käytössään mobiiliteknologiaa, kuvailee Pohjolainen.

Petri Lempinen toteaa nuorten jo käyttävän digiteknologiaa sujuvasti henkilökohtaisessa elämässään. Facebook on muuttanut ihmisen sosiaalisen elämän täydellisesti vajaassa 10 vuodessa. Internet ja siihen yhteydessä olevat laitteet muuttavat suhdettamme tietoihin, taitoihin ja oppimiseen.

– Samalla muuttuu tapa, miten olemme kosketuksessa ympäröivään maailmaan. Ja koulu on tippumassa tästä kolkasta. Tämä koskee niin ammatillista koulutusta, lukioita kuin korkeakoulujakin.

Nuoret viettävät suuren osan vapaa-ajastaan verkossa. Näitä avuja ja välineitä voidaan hyödyntää yhtä hyvin työelämässä kuin opetuksessakin. Itse asiassa niin opetussuunnitelman ulkopuolisessa elämässä jo tapahtuukin. Lempinen kertoo todellisen esimerkin ammattioppilaitoksesta.

– Autopuolen pojat halusivat ratkaista mersun huolto-ongelman. He menivät kännykällään YouTubeen ja sieltä löytyneen videon kautta selvittivät, miten vika tuli korjatta.

Työelämässä, jota ammatillisen koulutuksen tulisi peilata, ovat iPadit ja Lumiat jo arkikäytössä. Sähköasennustöissä, kotisairaanhoidossa ja muissa päivittäis-

tä raportointia vaativissa töissä kyseinen tehtävä hoidetaan taskukokoisella tietokoneella.

Valtava muutos jo pedagogisesti

Liisa Pohjolaisen mukaan digitalisaatio tulee mullistamaan perinteisen opetuksen ja muokkaa vahvasti myös ammatillista identiteettiä.

– NykYTEknologia tarjoaa yhteisölliseen oppimiseen ihan toisenlaiset välineet kuin aiemmin. Oppiminen ei ylipäätään ole sidottua aikaan eikä paikkaan.

Opettaja oli aiemmin se tiedonhaltija, mutta nyt tieto on kaikkien saatavilla. Eikä tieto ole aina päässä vaan se voi löytyä taskusta. Kun ammattilaiselta ennen kysyttiin selitystä hänen taitavuudelleen, hän saattoi vastata: ”Se tuli selkäytimestä.” Nyt hän voi vastata: ”Se tuli kännykästä.”

– Ajan mittaan siitäkin tiedosta voi tulla selkäydintietoa. Meidän tulee vain opettaa nuorelle kriittistä suhtautumista tarjolla olevaan tietoon, kuvailee Pohjolainen opettajan roolin muuttumista.

Digitalisaation myötä on kyettävä myös aivan toisella tavalla tunnistamaan ja tunnustamaan oppimista. Helsingissä on kehitelty opiskelijoille omaa ”e-portfoliota”, minne voi dokumentoida omaa osaamistaan.

– Tähän ”digireppuun” voi koota opintosuoritusten lisäksi vaikkapa harrastusten parissa osoitettua osaamista, joka liittyy opiskelijalta vaadittaviin kompetensseihin ja valmiuksiin.

Ammatillisen koulutuksen puolella olisi Pohjolaisen mielestä hyvin tärkeää aloittaa viimeistään nyt laajempi keskustelu digitalisaation pedagogisista vaikutuksista.

– Suomi on niin pieni maa, että meillä pitäisi olla jonkinlainen kansallinen digitalisaatio-ohjelma. Nythän jokainen koulutuksen järjestäjä vaan puuhailee omiaan, kun käsillä ei ole yhteistä ratkaisumallia.

Petri Lempinen toteaa digitalisaation etujen olevan ammatillisessa koulutuksessa kiistattomat. Jo tähän mennessä on voitu hoitaa osa koulutuksesta erilaisten simulaattoreiden avulla ja saavutettu kustannussäästöjä muun muassa polttoaine- ja huoltokustannuksissa.

Mutta hänkin jakaa Pohjolaisen kanssa saman huolen. On hyvin mahdollista, että julkisella sektorilla tätä mittavaa muutosta ei tule kukaan johtamaan.

– Olemme tietotekniikan suhteen läheneet aina liikkeelle laitteiden emmekä oppimisen ehdoilla. Digitalisaatiokin uhkaa tässä byrokraattisessa järjestelmässä näivettyä isoksi tietojärjestelmähan-kinnaksi. Näin siitä tulee bisnes ja oppimateriaalien tuottajat alkavat hallita prosessia.

Markku Tasala

